

dr hab. Krzysztof Jasiołki
prof. IFiS PAN

Recenzja rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego dr Marty Daneckiej

Dorobek naukowy, aktywność akademicka i ekspercka

Głównym przedmiotem zainteresowań badawczych dr Marty Daneckiej są problemy społeczne oraz poszukiwanie skutecznych rozwiązań dotyczących polityki społecznej w zakresie ograniczenia wykluczenia społecznego, ubóstwa i bezrobocia. Tymi kwestiami habilitantka zajmuje się od okresu studiów, które zakończyła magisterium w dziedzinie polityki społecznej na kierunku Politologia i Nauki Społeczne na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego w 1997 roku na podstawie pracy *Pomoc społeczna dla nosicieli wirusa HIV i chorych na AIDS*. Jest także absolwentką Podyplomowego Studium Krajów Rozwijających się na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych UW. Przejawem kontynuacji jej preferencji badawczych był doktorat w zakresie nauk o polityce obroniony w Instytucie Studiów Politycznych PAN w 2005 roku - *System przeciwdziałania bezrobociu w Polsce. Przekształcenia w latach 1990-2000*.

Oprócz pracy w ISP PAN (który jest jej pierwszym miejscem zatrudnienia), dr Danecka współpracuje z innymi ośrodkami akademickimi, administracją publiczną i organizacjami pozarządowymi, łącząc działalność naukową z dydaktyką oraz aktywnością ekspercką. Była m.in. adiunktem w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych, ekspertką w Fundacji Naukowej CASE, realizowała projekty dla wojewódzkich urzędów pracy, badała zastosowanie wskaźnika Gender Index na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, od 2004 roku współpracuje z Biurem Badań Społecznych w Warszawie jako ekspert w obszarze rynku pracy i pomocy społecznej. Od 2013 roku jest wykładowcą w Państwowej Wyższej Szkole Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży na kierunku praca socjalna, gdzie prowadzi zajęcia

dydaktyczne na temat współczesnego społeczeństwa polskiego, zróżnicowań i nierówności społecznych oraz struktur i procesów społecznych.

Po uzyskaniu doktoratu Marta Danecka wydała dwie książki monograficzne: *Bezrobocie i Instytucje Rynku Pracy* (2005) oraz *Partycypacja wykluczonych. Wyzwanie dla polityki społecznej* (2014). Wśród innych publikacji wykazuje czternaście rozdziałów w pracach zbiorowych, których większość ukazała się pod redakcją Marii Jarosz w ramach grantów badawczych KBN realizowanych w ISP PAN, siedem artykułów zamieszczonych w periodykach, takich jak „Kultura i Społeczeństwo”, „Zeszyty Demograficzne” i „Ekonomia Społeczna” oraz jedną recenzję. Siedem z wymienionych publikacji powstało we współpracy z innymi badaczami. Jest autorką trzech raportów: dla Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów, Instytutu Obywatelskiego i Fundacji Naukowej CASE, jak również współautorką sześciu ekspertyz dla wojewódzkich urzędów pracy.

Dr Danecka aktywnie uczestniczy w projektach badawczych: kierowała jednym z takich projektów w ISP PAN, w ośmiu innych była wykonawcą. W piętnastu badaniach (realizowanych we współpracy z Biurem Badań Społecznych w Warszawie i organizacjami pozarządowymi) była konsultantem merytorycznym lub metodologicznym. Brała udział w ośmiu projektach finansowanych z funduszy unijnych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Inicjatywy Wspólnotowej Equal, a także w projekcie polsko-niemieckim. Wykazuje członkostwo w dwóch zespołach eksperckich, w tym w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. Habilitantka przebywała w latach 1997-1998 na stypendium naukowym w Universidad Autonoma del Estado de Mexico w Toluca oraz na dwóch krótkich stażach badawczych związanych z kwerendą biblioteczną w Madrycie w 2008 roku.

Przegląd dorobku naukowego, aktywności akademickiej i eksperckiej dr Daneckiej umożliwia sformułowanie kilku wniosków ogólnych. Jest to badaczka o silnie wykrystalizowanych zainteresowaniach, koncentrująca się na wzajemnie powiązanej grupie

problemów badawczych w obszarze polityki społecznej, rynku pracy, ekonomii społecznej, ograniczania bezrobocia, ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także promująca aktywne formy przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom. Wykazuje duże kompetencje i wiedzę merytoryczną w zakresie podejmowanej problematyki badawczej, w tym w wymiarze porównawczym w zakresie rozwoju unijnych oraz krajowych modeli polityki społecznej w Unii Europejskiej i europeizacji polskiej polityki społecznej. Jej projekty i publikacje są dobrze osadzone empirycznie. Kładą nacisk na analizy danych statystycznych, posługują się wieloma wskaźnikami społecznymi oraz zróżnicowanymi metodami badawczymi - ilościowymi, jak i jakościowymi. Często mają one nastawienie eksperckie i aplikacyjne, co sprzyja ich zastosowaniu do rozwiązywania problemów w zakresie polityki społecznej.

Na odnotowanie zasługują publikacje dotyczące rzadko podejmowanych w krajowym piśmiennictwie doświadczeń Hiszpanii w przeciwdziałaniu bezrobociu i obecności Polaków na hiszpańskim rynku pracy, a także imigrantów afrykańskich w Polsce. Stanowią one przejaw kontynuacji zainteresowania kwestiami rynku pracy w relacjach pomiędzy państwami znajdującymi się na odmiennym poziomie rozwoju, które obecnie tworzą nowe wyzwania dla Polski, m.in. w zakresie polityki migracyjnej. Jest to jeden z perspektywnych obszarów badań dr Daneckiej, który ma szansę dobrze się wpisać w tworzenie polityki publicznej w Polsce w kwestiach dotąd słabo rozpoznanych.

Dorobek publikacyjny habilitantki skłania jednak do sformułowania pewnych krytycznych uwag, które mogą być istotne dla podnoszenia merytorycznej wartości jej prac naukowych, jak i dalszego rozwoju kariery zawodowej. Mam wrażenie, że aktywny udział dr Daneckiej w pracach eksperckich wpłynął także nadmiernie na jej myślenie, język i prezentację wyników w wielu publikacjach o charakterze *stricte* akademickim. Mają one nierzadko charakter opisowy, faktograficzny, posługujący się statystykami dystansującymi się od problematyzowania i teoretyzowania, które są typowe dla dyskursu naukowego.

Przejawem tego zjawiska jest częste posługiwanie się terminologią i danymi empirycznymi, które są używane w sposób charakterystyczny dla administracji publicznej, traktującej je mało refleksyjnie. W takiej praktyce dominujące koncepcje oraz związane z nimi pojęcia i wskaźniki społeczne są na ogół rozpatrywane jako zadane z zewnątrz (przez instytucje publiczne, UE itd.), nie podlegające dyskusji, przyjmowane z urzędowym „dobrodziejstwem inwentarza”. Nie są natomiast charakteryzowane konkurencyjne perspektywy teoretyczne, modele instytucjonalne czy praktyki społeczne, a rolą eksperta prowadzącego badania jest posłużenie się gotowymi narzędziami dla realizacji celów, które mają legitymizować działalność zleceniodawcy.

W przypadku dr Daneckiej refleksem zbliżonego podejścia jest widoczna w wielu publikacjach większa koncentracja na metodologii niż na koncepcjach i założeniach teoretycznych badań oraz dysproporcja między wielością przywoływanych, wytwarzanych oraz diskutowanych danych empirycznych a ich stosunkowo niewielkim wykorzystaniem teoretycznym¹. Nazbyt rzadko przyczyniają się też one do wypracowania nowych schematów koncepcyjnych lub organizowania danych empirycznych w odmiennych kategoriach teoretycznych. Brakuje im również często szerszego spojrzenia w kategoriach dynamiki życia politycznego (np. wpływu grup nacisku), a także makrostrukturalnego tła zmian politycznych, które wyjaśniałoby uwarunkowania przebiegu analizowanych zagadnień. Takiej sytuacji nie zmieniają badania opinii różnych środowisk społecznych, których wyniki zwykle nie wykraczają poza potoczne definiowanie możliwych rozwiązań.

Innym ograniczeniem dorobku naukowego dr Daneckiej jest niski poziom jego „umiędzynarodowienia”, w tym niemal zupełny brak publikacji zagranicznych i udziału w konferencjach międzynarodowych. Zjawisko to tym bardziej zastanawia, że problematyka

---

¹ Zob. m.in. artykuły *Przedsiębiorstwa wobec rynku pracy* (2003), *Polityka społeczna w aspekcie międzynarodowym* (2004), *Bezrobocie i pomoc społeczna* (2005), *O biedzie i bezrobociu* (2007), *Centra integracji społecznej* (2008), *Ubodzy i bezrobotni* (2008), *Migracje a rynek pracy* (2010), *Wpływ integracji europejskiej na polski rynek pracy – wybrane zagadnienia* (2011), *Nierówności materialne i bezrobocie* (2011), *Przyszłość emerytów i emerytur: niepewność i konflikty* (2013).

podejmowana przez habilitantkę osadzona jest głęboko w porównaniach międzynarodowych i wykazuje ona uczestnictwo w wielu projektach unijnych, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w różnych formach współpracy z badaczami zagranicznymi. Być może zapowiedzią zmiany w tym zakresie jest jej członkostwo w The Sociology of Emotions – International Research Group oraz podjęcie merytorycznej współpracy z internetową platformą międzynarodowej komunikacji i informacji naukowej www.pol-int.org.

Zawartość i ocena rozprawy habilitacyjnej

Monografia *Partycypacja wykluczonych. Wyzwanie dla polityki społecznej* jest zwieńczeniem wieloletnich badań habilitantki w dziedzinie instytucji rynku pracy i pomocy społecznej. Składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, konkluzji oraz bibliografii wraz z wykazem źródeł internetowych, o łącznej objętości 272 stron. Autorka przedmiotem książki uczyniła wykluczenie społeczne rozpatrywane w trzech wymiarach: teoretycznym, historycznym i społeczno-instytucjonalnym. Rozpatruje również zasadność i efektywność implementacji aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu na gruncie polityki społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem przejścia od pasywnej do aktywnej pomocy społecznej oraz roli zatrudnienia socjalnego.

Dr Danecka punktem wyjścia pracy uczyniła tezę o braku synergii między „opiekuńczą działalnością państwa a koniecznością stosowania modelu partycypacyjnego w pomocy społecznej.” (s. 7). Jej głównym celem „jest ukazanie aktywnej polityki społecznej realizowanej [...] z perspektywy zmiany instytucjonalnego porządku i funkcji państwa, a przede wszystkim społecznego odbioru „aktywizujących” form wsparcia przewycięzania życiowej sytuacji „wykluczenia społecznego.” (s. 11). Za nowatorski aspekt pracy autorka uznaje zrealizowane przez siebie w 2011 roku badania terenowe w instytucjach pomocy społecznej wśród urzędników oraz osób korzystających ze wsparcia i nowych rozwiązań. Z

punktu widzenia wcześniejszych uwag, książka uchyla część zastrzeżeń związanych z koncentracją na metodologii kosztem rozważań teoretycznych. Zawiera trzy rozdziały poświęcone teorii. Definiują one używaną siatkę pojęciową, dokonują przeglądu miar wykluczenia społecznego oraz konkurencyjnych modeli państwowej polityki społecznej, charakteryzują relacje pomiędzy wykluczeniem społecznym a kapitałem społecznym, przedstawiają Europejski Model Społeczny wraz z założeniami, instytucjami i metodami jego realizacji, a także kryzys 2008+ i poszukiwania nowych rozwiązań, pojęcie i modele teoretyczne ekonomii społecznej oraz rozwój koncepcji partycypacji wykluczonych w UE.

Chociaż rozdziały te są napisane kompetentnie, to pozostawiają pewien niedosyt wynikający z ich przeglądowego i opisowego charakteru. Przykładowo, nie wyjaśniają one przyczyn odrębności modeli polityki społecznej w krajach UE czy rozbieżności pomiędzy zapisami Europejskiego Modelu Społecznego a rzeczywistym przebiegiem wydarzeń. Nie dowiadujemy się co zdaniem autorki powoduje, że Polska znajduje się w „grupie krajów, w których wydatki socjalne są znacznie niższe niż średnia unijna”, przy komentarzu w innym miejscu, że „niskie wydatki socjalne współwystępują z relatywnie wysokim poziomem zagrożenia wykluczeniem społecznym.” (s. 72); w 2005 roku zagrożone tym zjawiskiem było aż 45% populacji Polski. W połączeniu z konstatacją, że „wszystkie cząstkowe wskaźniki kapitału społecznego [...] ujemnie korelują z większością wskaźników wykluczenia” (s.42), wskazanie przez dr Danecką wymienionych zależności rodzi wiele pytań: Dlaczego w Polsce wdrożony został model polityki społecznej sprzyjający takim zjawiskom? Które z jego przesłanek wytrzymały próbę czasu? Czy i w jakim zakresie rozpatrywane są konkurencyjne modele polityki społecznej? Jaka jest ich użyteczność w kontekście nowych wyzwań rozwojowych Polski? Jakie koalicje polityczne miały kluczowe znaczenie dla praktyki polityki społecznej po 1989 roku i czy ich obecny (lub przyszły) kształt może sprzyjać istotnym zmianom? Brak refleksji w tym zakresie sugeruje, że habilitantka skupiła się na

instytucjach polityki społecznej w węższym zakresie, jako obszarze rozwiązywania problemów społecznych – rynku pracy, aktywizacji zawodowej, redukcji wykluczenia itd. Jest to podejście uprawnione, lecz w znacznej mierze „skazujące” dr Danecką na zajmowanie się cząstkowymi kwestiami w ramach korekt anachronicznego modelu postsocjalistycznego, zamiast poszukiwania bardziej perspektywicznych rozwiązań systemowych, do czego jest dobrze przygotowana merytorycznie. Zainteresowanie aktywizacją i współdziałaniem w sferze pomocy społecznej jest dobrym układem odniesienia dla refleksji nad głębszymi zmianami sprzyjającymi uruchomieniu potencjału partycypacji, ważnego także w innych obszarach społeczeństwa obywatelskiego.

Perspektywa historyczna w podejściu do polityki społecznej w Polsce (zwłaszcza opieki społecznej) dominuje w kolejnych dwóch rozdziałach książki, koncentrujących się na dziedzictwie II Rzeczypospolitej, czasach PRL, okresie transformacji ustrojowej i zmianach związanych z członkowstwem w UE. Autorka przedstawia międzywojenny system pomocy społecznej i pracy socjalnej w Polsce, uważany za jeden z najnowocześniejszych w Europie. Miał on charakter pluralistyczny, łączący opiekę opartą na instytucjach samorządowych, organizacjach pozarządowych i prywatnych darczyńcach z nadzorem i współdziałaniem władz centralnych. Następnie przedstawia całkowicie odmienny model opieki społecznej z czasów PRL, wyróżniający się paternalizmem, centralizacją, kontrolą państwową, świadczeniem usług socjalnych przez zakłady pracy, a także zmianami mentalności i dziedziczenia postaw, które stały się jedną z najtrudniejszych do przezwyciężenia barier w procesie transformacji ustrojowej po upadku socjalistycznego *welfare state*. W PRL nie brano pod uwagę możliwości aktywizacji zawodowej i społecznej osób objętych opieką socjalną, co czyniło z nich zbiorowość trwale wykluczonych, zepchniętych na margines społeczeństwa.

Po 1989 roku nastąpiły kolejne systemowe zmiany zasad i form organizacji pomocy społecznej, w tym przeniesienie zadań socjalnych z państwowych zakładów pracy do miejsca

zamieszkania i wyspecjalizowanych instytucji na poziomie państwowym oraz samorządowym. Reformy rynkowe zmodyfikowały radykalnie rolę pomocy społecznej, przeprowadzona została jej administracyjna decentralizacja, która w warunkach masowego bezrobocia i dużego wzrostu kosztów utrzymania zaczęła być traktowana jako główne remedium na społeczne koszty transformacji.

Dr Danecka charakteryzuje liczne, często niespójne zmiany w systemie pomocy społecznej, prowadzące do rosnących kosztów budżetowych, jak również do pogłębiania uzależnienia od świadczeń i utrwalenia postaw roszczeniowych w społeczeństwie. Wśród efektów takich zmian wskazuje m.in. braki legislacyjne w obszarze instytucjonalnym, obniżenie jakości i dostępności świadczeń pieniężnych, finansowe uzależnienie samorządu od administracji rządowej, narastanie zróżnicowań regionalnych oraz społecznych, dziedziczenie sposobu życia z pomocy społecznej, słabość motywacji do wyjścia ze świata zasiłków czy brak badania efektywności podejmowanych działań.

Autorka za szczególnie znaczące z perspektywy polskiej polityki społecznej uważa wejście do UE, interpretowane jako początek jej przejścia od pomocy do partycypacji. „[...] przyszedł czas na zmianę metod i priorytetów. System pomocy społecznej (opieki i ratownictwa) ulega stopniowemu przekształceniu w system integracji społecznej i aktywizacji.” (s. 169). Przejawem nowej jakości w tym zakresie są przywoływane obszernie zmiany legislacyjne, dostęp do środków Europejskiego Funduszu Społecznego, a przede wszystkim tworzenie mieszanego, wielosektorowego systemu pomocy, budowanego na zasadzie współpracy instytucji publicznych, podmiotów prywatnych i organizacji pozarządowych. Jest to system, w którym kluczowe znaczenie ma odgrywać „opiekuńcze społeczeństwo” z nadrzędną rolą środowisk lokalnych i organizacji pozarządowych.

O ile wiązanie członkostwa w UE z jakościowymi zmianami polskiej polityki społecznej (określanymi trafnie mianem „europeizacji”) zostało przedstawione przekonująco, to

wątpliwości budzi sposób scharakteryzowania merytorycznych aspektów tego procesu. Wątpliwości te nawiązują do moich wcześniejszych uwag na temat ograniczeń bazowania na oficjalnych stanowiskach instytucji publicznych, które wymagają także pogłębionej analizy i odniesienia do dyskusji akademickich. Przywoływane dokumenty unijne w rodzaju Strategii Lizbońskiej oraz ich krajowe odpowiedniki, jak polska Narodowa Strategia Integracji Społecznej, mają bowiem przede wszystkim charakter polityczny i biurokratyczny. Przebieg kryzysu 2008+ wykazał również deklaratywność takich urzędowych zapisów, odbiegając znacząco od realnych procesów społecznych.

Dowodzą tego prezentowane przez autorkę dane statystyczne dotyczące zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, wydatków na cele społeczne, przeciwdziałanie bezrobociu i integrację społeczną czy liczba organizacji społecznych zajmujących się pomocą społeczną, które obrazują dystans Polski do wyżej rozwiniętych krajów UE. Powstają pytania: Na czym polega w świetle tych wskaźników „europeizacja” polskiej polityki społecznej? Jakie są szanse na kontynuację pewnych pozytywnych tendencji w tym zakresie, skoro do roku 2020 przewiduje się spadek wydatków na cele socjalne w stosunku do PKB Polski, a dopływ dużych środków unijnych zakończy się wraz z obecną perspektywą budżetową?

W rozdziale podejmującym problematykę „europeizacji” nie ma żadnych odniesień do diskutowanego w rozdziale 2 zagadnienia braku jednolitej polityki społecznej w UE oraz przeprowadzonego w rozdziale 1 przeglądu różnych modeli w krajach członkowskich. Taka sytuacja rodzi pytania o relacje polskiej polityki społecznej do innych modeli krajowych i regionalnych (liberalnego, nordyckiego, śródziemnomorskiego itd.) oraz rozwiązań systemowych na szczeblu UE. Czy zmieniający się polski wariant polityki społecznej jest zbliżony do któregoś z innych modeli europejskich? Jakie są szanse realizacji programu „Europa 2020” na obecnym etapie rozwoju Unii Europejskiej?

Dwa ostatnie rozdziały rozprawy dotyczą aktywnych form walki z wykluczeniem społecznym w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem ekonomii społecznej i zatrudnienia socjalnego. Stanowią one autorską formę ewaluacji systemu pomocy w integracji społecznej i zawodowej, która równocześnie diagnozuje słabo rozpoznane obszary idei partycypacji nawiązujące do idei *workfare*, utożsamianej w Polsce z zatrudnieniem socjalnym.

Uwaga terminologiczna. Autorka posługuje się czasem określeniami typu „walka z wykluczeniem” (s. 172, 196), które jest zastępowane „przeciwdziałaniem wykluczeniu”. Być może jest to kwestia generacyjna, skojarzeń z tzw. epoką słusznie minioną („walka o pokój”), ale uważam formy w rodzaju „przeciwdziałanie” czemuś za stylistycznie lepiej brzmiące w obszarze polityki społecznej niż „walka” o coś. Terminologia „walki” ma wprawdzie walory mobilizujące, ale w tym przypadku właściwsze wydaje się kierowanie uwagi na systemowe i długofalowe programy polityki publicznej niż możliwość „pokonania” lub „zwalczenia” wroga czy problemu. Zwłaszcza, że ograniczanie wykluczenia społecznego ma charakter permanentny, a „zwycięstwa” w tym względzie na ogół nie są całkowite i definitywne.

Autorka dowodzi, że potencjał instytucjonalny aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu pozostaje w Polsce bardzo skromny i relatywnie mała grupa osób może skorzystać z ich wsparcia. Niewielki jest wpływ tych instytucji na zmniejszenie wykluczenia w środowiskach lokalnych. Chociaż pomoc społeczna przeszła poważną przemianę, a służby socjalne działają w bardziej zróżnicowanych formach i są bardziej profesjonalne, ich aktywizacja nie zmniejszyła wyrażnie biedy i wykluczenia. Jednak instytucje ekonomii społecznej i zatrudnienia socjalnego pozostają nadal w fazie tworzenia; prawne uwarunkowania ulegają ciągłym zmianom, podobnie jak organizacja i zasady finansowania. Nie wypracowano też metod badania efektywności ich działania.

Dr Danecka w autorskim projekcie badawczym poddała weryfikacji rolę zatrudnienia socjalnego w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Przeprowadziła 41 wywiadów

pogłębionych z przedstawicielami placówek zatrudnienia socjalnego i metodą audytoryjną zebrała opinie od 971 klientów pomocy społecznej uczestniczących w programach reintegracji społeczno-zawodowej. (Na podkreślenie zasługuje duża kultura metodologiczna badaczki przejawiająca się w świadomości ograniczeń przeprowadzonych badań i konieczności zachowania ostrożności w interpretacji ich wyników). W podsumowaniu zwraca uwagę, że przyjęte przez państwo rozwiązania wspierające aktywne przeciwdziałanie bezrobociu i wykluczeniu społecznemu osłabia złą sytuacja na rynku pracy oraz negatywne stereotypy klientów pomocy społecznej. Efekty zatrudnienia socjalnego są wielowymiarowe i trudne do jednoznacznego oceniania.

Zastanawiająca jest teza o błędnej ocenie skutków aktywnych form walki z wykluczeniem społecznym na podstawie wskaźników ilościowych (mierzonych procentowym wskaźnikiem osób podejmujących pracę), które są niskie i budzą wątpliwości. W oparciu o wypowiedzi respondentów sformowany został też wniosek, że bardziej zasadne jest wnioskowanie w kategoriach jakościowych, a „jeśli nawet niewiele osób próbuje wziąć sprawy we własne ręce, to jest to słuszny kierunek zmian bez względu na poniesione koszty.” (s. 249).

Autorka przedstawia szereg rekomendacji mogących zwiększyć efektywność ekonomii społecznej i zatrudnienia socjalnego. W konkluzjach pracy podkreśla, że aktywna polityka na płaszczyźnie pomocy społecznej jest jedną z metod wzmocnienia kapitału społecznego, którego odbudowanie wymaga znaczącej „inkluzji” środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem. Prowadzi mnie to do wniosku, że charakteryzowana „europeizacja” polskiej polityki społecznej w obecnych warunkach jest daleka od metod partycypacyjnych postulowanych przez habilitantkę. Realizacja jej propozycji wymagałaby prawdopodobnie znacznie większych zmian systemowych w tym obszarze niż te, które sugeruje książka.

Ponieważ tego rodzaju dyskusje wykraczają poza ramy recenzji, pragnę zauważyć, że celem moich uwag, pytań i komentarzy nie jest umniejszanie wartości ocenianej pracy.

Stanowi ona dobry przykład poszukiwania i wypracowania teoretycznych oraz metodologicznych narzędzi krytyki użytecznych w badaniach nad przekształceniami instytucjonalnymi i społecznymi współczesnej Polski. Moją intencją jest raczej zwrócenie uwagi na kwestie, które mogą być przydatne w projektowaniu i realizacji kolejnych projektów badawczych habilitantki. Wypracowana przez nią metodologia analizy problemów i wyzwań dla polityki społecznej w Polsce otwiera obiecujące możliwości, lecz ujawnia również pewne ograniczenia poznawcze.

Konkluzje końcowe

Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym, aktywnością akademicką i ekspercką, a przede wszystkim z recenzowaną książką, z przekonaniem zwracam się do Rady Naukowej ISP PAN o dopuszczenie dr Marty Daneckiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce. Wybór podejmowanych przez nią problemów badawczych świadczy o umiejętności trafnej oceny ich politycznego oraz strukturalnego znaczenia. Wysokie kompetencje merytoryczne i metodologiczne zwiększają szanse, że wyniki badań doprowadzą do nowych konceptualizacji, ważnych dla modyfikacji polityk publicznych. Tak, jak podjęcie zagadnień partycypacji wykluczonych stało się impulsem do krytycznej refleksji nad dominującymi koncepcjami i praktykami polityki społecznej w Polsce oraz poszukiwania jej nowych form.

Z poważaniem,

Krzysztof Jasiecki